

Наталія Стеца, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Стаття аналізує аспекти професійної етики у сфері соціальної роботи. Кожна професія має власну систему моральних цінностей. При виконанні професійних обов'язків фахівці не лише демонструють професійні навички, але і проявляють певні особистісні риси та ставлення до сутності своєї роботи. Професійна етика є основою всіх інших аспектів професійної діяльності, оскільки моральні принципи, яких дотримується професійна спільнота, є складовою частиною загальної моралі суспільства, що регулює поведінку та взаємодію людей, включаючи професійну сферу.

Соціальний працівник оперує у ціннісно-орієнтованому середовищі, де кожна дія, мета, мотив або засіб досягнення цілей може бути оцінений з точки зору відповідності моральним нормам. Критерії моральності в соціальній роботі включають в себе вимоги до дії соціального працівника та до результативності і якості його роботи.

Отже, для успішного виконання своїх обов'язків фахівцям необхідні не лише моральні принципи, які визначають загальний напрям діяльності, але й правила щоденної практики, які допомагають втілити ці принципи в життя. Етичні норми у сфері соціальної роботи відображають основні вимоги та критерії поведінки, а також дії соціальних працівників, які визначаються конкретними умовами і характером їхньої роботи.

Ключові слова: етика; професійна етика соціального працівника; етична свідомість; етична дія; етичні відносини; етичні вимоги; мораль; критерії моральності.

Лім. 5.

**Nataliya Stetsa, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy,
Educational Management and Social Work Department,
Rivne State Humanitarian University**

ETHICAL PRINCIPLES OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A SOCIAL WORKER

The article analyzes aspects of professional ethics in the field of social work. Each profession has its own system of moral values. When performing professional duties, specialists not only demonstrate their professional skills but also show certain personal traits and attitudes towards the essence of their work. Professional ethics is the basis of all other aspects of professional activity since the moral principles followed by the professional community are an integral part of the general morality of society, which regulates the behavior and interaction of people, including the professional sphere.

The social worker operates in a value-oriented environment where every action, goal, motive or means of achieving goals can be evaluated from the point of view of compliance with moral standards. The criteria of morality in social work include requirements for the actions of a social worker and for the effectiveness and quality of his work.

Therefore, for the successful performance of their duties, specialists need not only moral principles that determine the general direction of activity but also rules of daily practice that help to put these principles into practice. Ethical norms in the field of social work reflect the basic requirements and criteria for the behavior and actions of social workers, which are determined by the specific conditions and nature of their work.

A deep understanding of norms and principles of professional ethics and their creative application in everyday practice helps social workers to cooperate with clients, their relatives, colleagues and representatives of public, state and private organizations and institutions.

Keywords: ethics; professional ethics of a social worker; ethical consciousness; ethical action; ethical relations; ethical requirements; morality; criteria of morality.

Постановка проблеми. Етичні засади професійної діяльності соціального працівника є одним з найважливіших аспектів, які визначають ефективність його роботи та рівень довіри клієнтів і суспільства загалом. Соціальна робота спрямована на підтримку та допомогу людям, які опинилися у складних життєвих обставинах, і тому вона вимагає дотримання високих стандартів моралі й етики. У процесі виконання обов'язків соціальні працівники стикаються з низкою морально-етичних дилем, які можуть впливати на якість надання послуг та їх професійну репута-

цію. Основна проблема полягає у тому, що, попри існування національних та міжнародних етичних кодексів, соціальні працівники нерідко опиняються у ситуаціях, де нема чітких відповідей на питання: як діяти правильно та зберігати баланс між професійною відповідальністю та людськими цінностями. Це включає конфлікти між інтересами клієнтів та установ, дилеми конфіденційності, питання культурних та релігійних відмінностей.

Аналіз основних досліджень. На жаль, етичні виклики у соціальній роботі ще не отримали достатнього дослідження та уваги в українській науко-

вій літературі. Потрібно узагальнити та систематизувати досвід практикуючих фахівців і науковців, розробити єдиності, чіткі правила і методи подолання складних етичних проблем. Проблема етики у взаємодії між соціальним працівником та клієнтом, співвідношення особистих та професійних етичних цінностей, причини виникнення та шляхи вирішення етичних дилем розглянули у своїх роботах І. Зверева, В. Петрук, Т. Спіріна, О. Безпалько, С. Харченко, а Р. Лаврецький та М. Нагірняк зробили спробу окреслити етичні дилеми в контексті соціальної роботи в Польщі.

Метою статті є дослідження етичних засад професійної діяльності соціального працівника, аналіз основних етичних принципів і нормативних документів, що регламентують їхню роботу, а також вивчення ключових морально-етичних дилем, з якими вони стикаються у професійній діяльності. Стаття також спрямована на виявлення важливості етичної підготовки соціальних працівників та розробку рекомендацій щодо підвищення рівня дотримання етичних стандартів у практиці соціальної роботи для забезпечення ефективності та довіри до цієї професії.

Виклад основного матеріалу. Етика, походячи від слова “ethos” у грецькій мові, є галуззю філософії, що досліджує мораль, її розвиток, норми та роль у суспільстві. Це одна з найстаріших теоретичних галузей, що виникла в межах філософії. Аристотель запропонував термін “етика” для позначення філософського вчення про мораль і моральність. Етика вирішує питання моралі та моральності на теоретичному рівні, що відображається у повсякденній діяльності людини [2]. Поява професійної етики передувє створенню наукових теорій про неї, а у практиці вона проявляється у нормах поведінки фахівців, що піддаються змінам під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Професійна етика не лише досліджує професійну мораль, але й формує моральну свідомість професійної групи. Етика соціальної роботи ґрунтується на моральних нормах та професійних цінностях, що є основою для розвитку професійного обов’язку фахівців і підвищення їх відповідальності. У соціальній роботі основні етичні відносини виникають у процесі професійної діяльності й охоплюють взаємозв’язки, спрямовані на досягнення загального і особистого благополуччя через зміну в системі “людина – середовище” [4]. Ці відносини виникають між соціальними працівниками як членами колективу, між працівниками та клієнтами, а також між працівниками і соціальним оточенням клієнтів. Крім того, вони охоплюють відносини між соціальними працівниками і різними установами, організаціями, приватними особами, з якими вони співпрацюють у наданні допомоги клієнтам. Важливою складовою є етична свідомість соціальних

працівників, що відображає їхнє соціальне становище та діяльність у процесі взаємодії. Ця свідомість формується на основі моральних принципів, які визначають усю їхню діяльність, та вимагає постійного самоконтролю. Такий етичний підхід визначається необхідністю відповідності моральним нормам та цінностям суспільства, а також внутрішнім установкам професійної групи.

Загалом, етика соціальної роботи охоплює рівні внутрішніх етичних стандартів, оцінки дій і відносин соціальних працівників, а також загальну оцінку соціальної роботи як соціального інституту. Оцінка етичних аспектів на різних рівнях має складний характер, що об’єднує об’єктивні та суб’єктивні виміри [1]. Суб’єктивність оцінки проявляється у тому, що оцінювання здійснюється людьми і часто відбувається під впливом особистих переконань та поглядів. Наприклад, думка клієнта щодо якості соціальної роботи може бути визначена тим, наскільки ефективно працівник розв’язує його проблеми, а це не завжди відповідає об’єктивним можливостям.

Отже, оцінка соціальної роботи може також бути не повністю об’єктивною через різноманітність суспільства: не всі громадяни мають однакові знання про інститут соціальної роботи та його функції. Держава оцінює діяльність інституту соціальної роботи з урахуванням його потенціалу, тоді як суспільство здебільшого цікавиться результатами. Однак суспільство може бути не повністю обізнане з умовами, при яких діяльність інституту стає ефективною [4].

Важливим аспектом є також визначення критеріїв моральності, що використовуються для оцінки діяльності. Моральність включає уявлення про добро і зло, а також справедливість у контексті професійної поведінки. Критерії моральності в соціальній роботі відображають загальні вимоги до дій працівників, але також враховують ефективність та якість самої роботи. На основі цього можна виділити кілька ключових критеріїв: підтримка прав особи, формування високоморальної особистості, соціальна доцільність та співпраця учасників процесу. Ці критерії спрямовані на сприяння самореалізації та підвищення особистісного потенціалу клієнтів, формування моральних цінностей і підтримку співпраці всіх учасників процесу для досягнення позитивних результатів. Забезпечення всебічного позитивного впливу на учасників процесу є ключовою складовою соціальної роботи. Соціальний працівник, усуваючи проблеми клієнтів, здійснює багатосторонній вплив на їхнє життя, що охоплює не лише матеріальні аспекти, а й психологічний стан, надії та перспективи. Також важливо відзначити, що дії соціального працівника можуть послужити прикладом для його колег, сприяючи позитивним змінам у професійному середовищі. Цей позитив-

ний вплив розповсюджується на все суспільство, яке зацікавлене у максимальній ефективності соціальної діяльності [3].

Крім того, критерії моральності визначають стандарти етичної поведінки у соціальній роботі. Вони відображають не лише професійні інтереси, а й загальні моральні цінності суспільства. Саме ці норми стали основою для розвитку професії соціального працівника і визначають її значення у сучасному світі.

Важливо також підкреслити, що соціальна робота відбувається у різних ситуаціях, вимагаючи від соціального працівника етичної відповідальності перед клієнтами, їхнім оточенням та суспільством. Постановка питання про етику в соціальній роботі вимагає не лише розв'язання конкретної проблеми, але й забезпечення соціальної справедливості та доцільності. Такий підхід дає нам змогу вирішувати етичні дилеми з урахуванням потреб і цінностей усіх учасників процесу.

В Україні у процесі будівництва громадянського суспільства зростає увага як держави, так і громадськості до розвитку моральних якостей громадян. Формування відповідальних та талановитих особистостей, здатних реалізувати власні життєві цінності, набуває значення у контексті підготовки соціальних працівників. Зростаюча необхідність у регулюванні взаємин між людьми різних професій привела до розуміння та встановлення певних етичних стандартів для професійної діяльності.

Особливої актуальності набуває формування професійної етики для соціальних працівників, які працюють з людьми у складних життєвих ситуаціях та взаємодіють з численними соціальними інституціями. Це ставить високі вимоги до освітнього процесу у вищій освіті, яка готує фахівців нового покоління. Результативність розв'язання проблем клієнтів визначається рівнем загальної та фахової підготовки, культури і моральних якостей майбутніх соціальних працівників [1].

Розуміння етики соціальних працівників як частини загальної етичної теорії допомагає усвідомити походження морально-етичних питань і розвинути розуміння їхньої ролі та функцій у житті суспільства. Система професійної підготовки майбутніх фахівців покладається на принципи неперервної професійної освіти, гуманізації, гуманітаризації, демократизації, безперервності, інтеграції та індивідуалізації, спрямованих на професійний розвиток соціальних працівників [5].

Хоча існує значна кількість наукових досліджень щодо різних аспектів професійної підготовки фахівців, вивчення етичних засад у професійній діяльності соціальних працівників потребує подальшого дослідження. У практичній роботі етика визначається нормами поведінки, які змінюються під впливом різних факторів та безпосередньо

впливають на дії соціальних працівників.

Професійна діяльність соціальних працівників базується на системі цінностей, що формуються у процесі розвитку принципів і норм поведінки фахівців. Вони відображають основні вимоги та критерії поведінки, впливаючи зі специфіки діяльності. Такий підхід уможливує забезпечити етичні норми і принципи, враховуючи потреби та цінності всіх учасників процесу. Етичні норми встановлюють обов'язкові правила для професійної поведінки, хоча вони не можуть охопити всі можливі ситуації. Етика професійної діяльності включає такі аспекти:

Стосовно професії:

- дяти відповідно до принципів і норм етичної поведінки;
- розвивати свій професіоналізм;
- нести відповідальність за клієнтів у межах етичних норм;
- сприяти підвищенню професійного статусу соціальних працівників;
- сприяти розробці та впровадженню соціальних програм, методів і технологій для поліпшення якості життя.

Стосовно колег:

- визнавати і враховувати різні точки зору та досвід колег;
- конструктивно аналізувати теоретичні та методичні підходи колег;
- сприяти обміну знаннями та досвідом з метою вдосконалення практики роботи;
- захищати гідність та честь колег, уникаючи необгрунтованої критики.

Стосовно клієнтів:

- поважати особистість та права клієнтів, незалежно від їхньої соціальної та особистісної характеристики;
- намагатися зрозуміти кожного клієнта та його потреби;
- забезпечувати безпеку клієнтів і взаємодіяти з ними на основі довіри та конфіденційності;
- підтримувати право клієнтів на участь у прийнятті рішень та бути відповідальними за свої дії.

Стосовно організації:

- використовувати досвід та можливості організації для підвищення якості допомоги клієнтам;
- підтримувати місію організації та допомагати у досягненні її цілей [4].

Розглядаючи нормативно-правові акти, які регулюють діяльність соціальних працівників, можна виділити основні категорії етики професійної діяльності, такі як етичні стосунки, свідомість, дії та обов'язки. Ці аспекти визначають зв'язки і залежності у взаємодії між фахівцями, клієнтами та організаціями з метою досягнення загальних цілей.

Етична свідомість у соціальних працівників означає розуміння важливості їхньої діяльності з

моральної точки зору. Це не лише усвідомлення необхідності своєї роботи, але й переконання у її моральній цінності. Професійна діяльність розглядається з погляду внутрішньої потреби і важливості як можливість реалізувати власні моральні переконання.

Етичні дії соціального працівника базуються на особистих моральних мотивах. Вони враховують не лише загальнолюдські або професійні цінності, але й особисті переконання та вартості. Оскільки головною метою діяльності соціального працівника є задоволення потреб клієнта і розв'язання його проблем, його рішення базуються на тому, яка користь вони принесуть клієнту і суспільству загалом. Дії повинні ґрунтуватися на повазі до гідності клієнта та його оточення, враховуючи їхнє благополуччя.

Професійний обов'язок соціального працівника відображає його об'єктивні зобов'язання у внутрішніх мотивах, переконаннях і втіленні їх у практичній діяльності. Обов'язок перетворює вимоги моралі, що загальні для багатьох, в особисті завдання людини, сформульовані щодо її становища та ситуації. Для соціального працівника вимоги обов'язку виступають не лише як зовнішні вимоги, але й як внутрішня потреба та моральне зобов'язання [2].

Таким чином, етичні принципи професійної діяльності соціальних працівників передбачають солідарність з метою організації, добровільність, залучення до проєктів та програм, добросовісність, законність, дотримання інтересів клієнта, особисту відповідальність, визнання права клієнта на самостійне рішення, прийняття клієнта таким, як він є, конфіденційність, доброзичливість, відсутність упереджень та дотримання норм етики професійної діяльності. Всі ці принципи визначаються як зовнішніми стандартами, так і внутрішніми моральними переконаннями фахівців [4].

Соціальний працівник характеризується певним набором особистісних якостей, таких як готовність допомогти, емоційна глибина, висока самодисципліна, відчуття відповідальності, чесність, совість, об'єктивність, справедливість, емпатія, і багато інших. З огляду на це, розробляючи етичну карту соціального працівника, важливо враховувати такі принципи:

1. Не давайте обіцянок, які неможливо виконати.
2. Дотримуйтеся конфіденційності та уникайте поведінки, яка може бути сприйнята неправильно.
3. Будьте відкриті до нових ідей і методів роботи.
4. Використовуйте можливість вчитися від інших людей.
5. Утримуйтеся від критики у справах, які вам невідомі.
6. Завжди питайте, коли щось незрозуміло.

7. Працюйте в команді, співпраця завжди ефективніша.

8. Постійно поглиблюйте свою освіту, оскільки вона є ключем до успіху в професійній діяльності.

9. Беріть участь у проєктах, програмах, зустрічах для розвитку та обміну досвідом.

10. Представляйте себе та свою професію гідно та з повагою [1].

Висновки. Отже, етика у професійній діяльності соціального працівника базується на повазі до прав особистості, особливостей соціальної роботи як професійного напрямку і соціального інституту. Це передбачає не лише розуміння норм і принципів взаємодії та взаємин, а й наявність у фахівця відповідних особистісних якостей. Вища моральність формується в нього завдяки розвитку певних рис у процесі самовдосконалення та навчання у професійній сфері. Багато етичних дилем наводять соціальних працівників на рішення, що ґрунтуються на їхніх уявленнях про добро, зло та виконання обов'язку, інакше кажучи, на власних моральних переконаннях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зверева І.Д., Безпалько О.В., Харченко С.Я. та ін. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
2. Петрук В.В. Деякі аспекти професійної етики соціального працівника. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Вип. 52. Київ – Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2018. С. 379–383.
3. Соловійов О. Морально-етичні проблеми соціальної роботи. *Соціальна політика і соціальна робота.* 1998. № 4. С. 56–66.
4. Спіріна Т.П. Формування етичних засад професійної діяльності майбутніх соціальних працівників. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2014. № 4. С. 148–155.
5. Карпенко, О.Г., Романова Н.Ф. Теорія та практика соціальної роботи: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Слово, 2015. 402 с.

REFERENCES

1. Zvierieva, I.D., Bezpalko, O.V., Kharchenko, S.Ya. et al. (2004). *Sotsialna robota v Ukraini: Navch. posib.* [Social Work in Ukraine: Textbook]. Edited by I.D. Zvierieva, H.M. Laktionova. Kyiv, 2004. 256 p. [in Ukrainian].
2. Petruk, V.V. (2018). *Deiaki aspekty profesiinoi etyky sotsialnoho pratsivnyka* [Some Aspects of Professional Ethics of the Social Worker]. *Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in Training Specialists: Methodology, Theory, Experience, Problems: Collection of Scientific Works*, Issue 52. Kyiv-Vinnitsia, pp. 379–383. [in Ukrainian].
3. Solovyov, O. (1998). *Moralno-etychni problemy sotsialnoi roboty* [Moral and Ethical Issues of Social Work]. *Social Policy and Social Work*. No. 4. pp. 56–66. [in Ukrainian].

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ АГРАРІЇВ В НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

4. Spirina, T.P. (2014). Formuvannia etychnykh zasad profesiinoi diialnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [Formation of Ethical Foundations of Professional Activities of Future Social Workers]. *Bulletin of Luhansk National University named after Taras Shevchenko. Pedagogical Sciences*. No. 4. pp. 148–155. [in Ukrainian].

5. Karpenko, O.H. & Romanova N.F. (2015). Teoriia ta praktyka sotsialnoi roboty [Theory and Practice of Social Work]. *Textbook for Higher Education Students*. Kyiv, 402 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.11.2024

УДК 378.016:81'243:[378.147:63](477)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.316400>

Марина Андрєєва, викладач кафедри української та іноземних мов
Вінницького національного аграрного університету

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ АГРАРІЇВ В НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні аспекти навчання іноземної мови в аграрних закладах вищої освіти України. Проаналізовано науково-педагогічну літературу та визначено ключові положення, на основі яких будується професійно-орієнтоване навчання. Особлива увага приділяється методиці викладання, яка враховує специфіку аграрної сфери та потреби сучасних фахівців. Визначено чинники, що ускладнюють навчальний процес, та запропоновано шляхи їх подолання. Акцентовано на важливості іншомовного спілкування у професійній діяльності аграріїв, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Ключові слова: іноземна мова; аграрні заклади вищої освіти; методика викладання; чинники ускладнення навчання; іншомовне спілкування; конкурентоспроможність; професійна діяльність; ринок праці.

Лім. 12.

Maryna Andrieieva, Lecturer of the Ukrainian and Foreign Languages Department,
Vinnytsia National Agrarian University

THE MAIN ASPECTS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO AGRARIANS IN NON-LINGUISTIC HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

The changes that have occurred throughout the world, the increasing role of science, the formation of international scientific space, the expansion of international relations, the development of the media associated with the expansion of communication opportunities, as well as the transition to the personal paradigm as a higher degree of integrity in cognition and design of educational processes, created the prerequisites for changing the situation in teaching foreign languages at the university.

Learning foreign languages nowadays is a necessary process for every person. Learning a foreign language can be looked at in different ways. For some, this process seems very difficult, and learning to speak a foreign language fluently is an unattainable goal. In general, learning a foreign language as a non-native one is a multifaceted process that requires focused thinking, sustained attention, and strong-willed efforts on oneself.

The article reveals the actual problems of professional training of agrarians in the context of reforming the higher education system. The scientific and pedagogical literature was analyzed and the theoretical aspects of foreign language learning in agricultural institutions of higher education in Ukraine were considered. The main provisions on the basis of which foreign language learning is built are highlighted; the definition of the term "professionally oriented education" and the specifics of foreign language education in non-language institutions of higher education are revealed. Attention is paid to the factors that make working with students difficult; attention is focused on the methodology of teaching a foreign language, which is especially relevant in connection with the growing role of foreign language communication in the professional activity of modern agricultural specialists.

Keywords: foreign language; professionally oriented training; content and teaching methods; specialist; higher educational institution.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та інтеграції України до світового економічного простору, зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях аграрної сфери, які володіють іноземними мовами. Однак навчання іноземної мови в аграрних закладах вищої освіти стикається з низкою проблем. Серед них: недостатня мотивація студентів, обмеженість навчальних ресурсів, відсутність спеціалізованих прог-

рам, що враховують специфіку аграрної галузі, та недостатня підготовка викладачів до викладання професійно-орієнтованих курсів. Усунення цих проблем є ключовим для підвищення якості освіти та конкурентоспроможності випускників на міжнародному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення іноземних мов було досліджено багатьма науковцями з позицій, включаючи лінгвістичний,